

การศึกษาวิชาปรัชญากฎหมาย

1. วิธีการศึกษาบางประการที่ได้ผลดี

นักศึกษาอาจใช้เทปบันทึกเสียงอัดคำบรรยายทุกคำของอาจารย์แล้วก็นั่งหลับตาในสมาธิทำความเข้าใจตามไปขณะนั้น หลังจากนั้นจึงถอดเทปสรุปเอาใจความสำคัญๆ มาเรียบเรียงอีกครั้งดูเป็นวิธีการที่ซับซ้อนแต่ก็ใช้ได้ผลดี

มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ไม่ใช้คำว่า Study เหมือนที่อื่น แต่ใช้คำว่า Read คือ “อ่าน” แทน เพราะตลอดการศึกษาจะมีแต่การอ่านเป็นงานหลักและต้องเป็นการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพด้วยเทียบเคียงกับระบบการศึกษาแบบโบราณของไทย คือ คำว่า สุ จิ ปุ ลิ อย่างครบองค์เพราะการอ่านคือการฟังอีกแบบหนึ่งสุ คือ สุตตะ ในภาษาบาลี เมื่ออ่านหรือฟังแล้ว ต้องนำมาพิจารณาไตร่ตรอง มาเรียบเรียงเขียนให้เป็นเรื่องราวตรงกับคำบาลีว่า จินตะและลิขิตนั่นเอง ส่วนการไต่ถามหรือปุจฉานั้นได้จากการซักถามและปรึกษาหารือกับอาจารย์ ทั้งสี่อย่างนี้เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ทั้งสิ้น นักศึกษาต้องฝึกอย่างเข้มข้นเป็นพิเศษโดยครบถ้วน จึงจะประสบความสำเร็จในการศึกษา

การศึกษาคือการทำความดี

ความดีคืออะไร มีคนพูดกันเสมอว่าศาสนาไหนสอนให้คนทำความดีให้เป็นคนดีทั้งนั้น แต่ข้อสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ความดีนั้นคืออะไร

ความดีในแต่ละศาสนานั้นคืออะไร

ในศาสนาที่เชื่อถือพระเจ้า ก็บอกว่าความดีนั้นคือ การกระทำให้อุทิศกับความประสงค์ของพระเจ้าเป็นเจ้า หรือว่าความดีก็คือการมอบตัวให้พระเจ้าโดยสิ้นเชิง เป็นผู้รับใช้พระเจ้า

ส่วนศาสนาพุทธ ว่าความดีที่แท้จริงนั้น คือ การปฏิบัติธรรม ถ้าไม่ปฏิบัติธรรมแล้วไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้ด้วยความสุข

การปฏิบัติธรรมก็คือ การปฏิบัติหน้าที่ หน้าที่นั้นมีมากมายหลายอย่าง เช่น หน้าที่ที่จะทำตัวให้เข้าได้กับสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ อีกมากมาย แต่ที่ศาสนาพุทธสอนไว้ที่สำคัญที่สุดว่าหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำนั้นก็คือการกำจัดทุกข์ การกำจัดทุกข์นั้น ในศาสนาพุทธก็กระทำได้ด้วยวิชา คือ ความรู้แจ้งเห็นจริง การทำหน้าที่สูงสุดในศาสนาพุทธ คือ การทำพระนิพพานให้แจ้ง การทำนิพพานให้แจ้งนี้เป็นความดีที่สูงสุดในศาสนาพุทธ เป็นมาตรฐานแห่งความดีทั้งปวง

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีอวิชชา คือ ความไม่รู้ ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม และเมื่อไม่รู้ว่าเกิดมาทำไมบางคนก็ทำการต่างๆ ไปตามอารมณ์ความนึกคิดของตน บางคนทำโจรกรรม ทำบาปไปคดโกงเขา บางคนก็มุ่งแสวงจะหาความสุขให้แก่ตัวเองจนเกินไปกลายเป็นเรื่องต้องทำการบางอย่างให้ความทุกข์ร้อนต่างๆ ตามมา เช่น การค้ามนุษย์เพื่อนำมาเรื่องรายได้แก่ตัวก็ถูกจับดำเนินคดีต้องรับโทษ ทั้งนี้มาจากเหตุที่ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม และเมื่อไม่รู้ว่าเกิดมาทำไมแล้วก็เดาเองทำเองแล้วเมื่อเดาผิด ความทุกข์ ย่อมเกิด

แต่ถ้ามนุษย์มีวิชา คือ รู้ว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องทำ เข้าใจว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโลกมีหน้าที่ทั้งนั้น และหน้าที่มีมากมายกายกองสิ่งมีชีวิตอื่น เช่น เกิดเป็นต้นไม้ก็พยายามหาแสงสว่าง ต้องหาอาหารจากพื้นดิน โดยการเร่งรากไป สัตว์ทุกชนิดก็ต้องทำการให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อหาความสุข

สำหรับมนุษย์เรานั้นมันมีทางจะทำให้เราเกิดความรู้ได้เสมอ ถ้าเราเคร่งครัดต่อหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ โดยชอบ ทำหน้าที่ด้วยความสามารถทุกประการที่มีอยู่ในตัว การปฏิบัติเช่นนั้น คือ เป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง มันทำให้ความรู้เกิดขึ้นมา เกิดขึ้นมาเรื่อยๆ จนในที่สุดเราก็อาจจะรู้จักตัวเอง แล้วก็ก็เป็นขั้นแรกที่เราจะรู้ต่อไปว่าเรานี้เกิดมาทำไมคนเราเมื่อตนรู้ว่าเกิดมาทำไมแล้วไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็เรียกว่าวิชาสิ้นลงแล้วก็เท่ากับทำพระนิพพานให้แจ้งอันเป็นความดีสูงสุดเป็นมาตรฐานแห่งความดีทั้งปวง

สรุป การกระทำที่เรียกได้ว่าเป็นการกระทำที่ดี ที่ชอบ ที่ถูกต้องนั้น คือการปฏิบัติหน้าที่โดยครบถ้วน ไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพใด หากเราปฏิบัติหน้าที่ของเราโดยสุจริตและเต็มตามสติปัญญาความสามารถแล้วก็เรียกได้ว่าเราทำดี ได้ปฏิบัติธรรมะ

คนที่ปฏิบัติธรรมะและตั้งอยู่ในธรรมนั้น จะไม่หวาดหวั่น สะทกสะท้าน ไม่ตื่นเต้นอะไร และจะไม่เกรงกลัวอะไรทั้งสิ้น

2. การศึกษาเพื่อให้ผ่านการสอบโดยทั่วๆ ไป

มีหลักสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

ก. อ่านให้ออก

คือ การที่จะต้องอ่าน และอ่านกฎหมายในลักษณะวิชาที่ต้องศึกษาแล้วทำให้เกิดความเข้าใจโดยถ่องแท้ โดยค้นคว้าจากคำอธิบายของคณาจารย์ที่แต่งตำราไว้ จากคำพิพากษาศาลฎีกา เป็นประการต้น แล้วจดจำสิ่งที่ตนทำความเข้าใจไว้แล้วนั้นให้ได้เป็นประการที่สอง

การที่จะจำสิ่งที่ทำความเข้าใจไว้ให้นั้นวิธีที่ดีที่สุด คือ ลองหัดแต่งเขียนพิมพ์สิ่งที่เรานึกว่าเราเข้าใจ และจำไว้แล้วนั้นออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วนำไปเปรียบเทียบกับกฎหมาย หรือคำอธิบายในลักษณะนั้นๆ ต่อเมื่อได้ความบริบูรณ์ดีโดยไม่ขาดตกบกพร่องแล้วก็ป็นอันใช้ได้

ข. การเขียนให้ได้

เป็นข้อสำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษากฎหมายให้สอบไล่ได้ วิชาเรียงความที่นักศึกษาเคยศึกษา มาบ้างแล้วจะช่วยให้มากในเรื่องนี้ วิชาสอนให้รู้จักวิธีการที่จะทำให้ความรู้สึกนึกคิดของตนมาปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เสมอต้นเสมอปลาย ตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง ไม่วนเวียนซ้ำซาก อย่างไรก็ตามเขียนในทางกฎหมายนั้นมีความสำคัญกว่าการเรียงความเป็นธรรมดาขึ้นไปอีก กล่าวคือ ภาษากฎหมายนั้นเป็นภาษาเทคนิค ถ้อยคำจำกัดตายตัวในเรื่องของกฎหมาย ถ้อยคำเป็นของสำคัญมาก เพราะถ้าพูดผิดเขียนผิดไปคำเดียวประโยคเดียวในคดีความอาจทำให้ต้องแพ้คดีได้

การศึกษาในเรื่องการเขียนให้ได้ก็คือ การหัดเขียน แต่ก่อนที่จะหัดเขียนนั้นก็จำเป็นต้องอ่านหนังสือในเรื่องกฎหมายให้มากๆ สำนวนและศัพท์เทคนิคในทางกฎหมายย่อมมีอยู่ในวิชานี้โดยเฉพาะ เช่น คำว่า การกระทำผิด กับ การกระทำละเมิด ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน นักศึกษาจะต้องทำตนให้คุ้นกับภาษา

กฎหมายเสียก่อนโดยการอ่านภาษากฎหมายให้มากๆ ไม่ว่าจะพบในที่ใด โอกาสใด แล้วมาหัดเขียนด้วยตนเอง ให้เป็นภาษากฎหมายเช่นนั้นบ้าง การฝึกฝนที่ดีก็คือ เมื่ออ่านตำราตอนหนึ่งตอนใดแล้ว และได้ทบทวนความจำเห็นว่าจำได้ตลอดแล้ว ลองเขียน ลองพิมพ์ ตามที่ฝึกว่าเราจำได้ โดยใช้ถ้อยคำของเราเองอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งลองตั้งคำถามหรือหาคำตอบ ข้อสอบเก่าในเรื่องนั้นมาลองเขียนตอบดู โดยอ้างเหตุผลและหลักเกณฑ์ของกฎหมายเสร็จแล้วมาตรวจเทียบเคียงและแก้ไขสิ่งบกพร่องกับตำราหรือบทกฎหมาย จะทำให้เกิดความชำนาญในการเรียบเรียงข้อความในการที่จะตอบข้อสอบวิชากฎหมายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

วิธีศึกษาวิชากฎหมายให้ได้ผลดีประการแรก คือ ปฏิบัติตามหลัก อิทธิบาท 4 ได้แก่

- (1) ฉันทะ คือ มีใจรักในการศึกษาเล่าเรียน
- (2) วิริยะ คือ พากเพียรศึกษาค้นคว้า
- (3) จิตตะ คือ ใส่ใจตั้งใจต่อการศึกษาเล่าเรียน และ
- (4) วิมังสา คือ ใช้ปัญญาสอบสวน พิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตราหาเหตุผล

ประการที่สอง คือ ปฏิบัติตามหลักหัวใจนักปราชญ์ ได้แก่

- (1) สุ หรือ สุตตะ คือ หนึ่งอย่างฟังด่าให้ตั้งจิตกำหนดจำ
- (2) จิ หรือ จิตตะ คือ หนึ่งอุตสาหะเอาจิตพินิจจำ
- (3) ปุ หรือ ปุจฉา คือ หนึ่งห้ามย่ออ้อมคำ ฉงนใดให้เร่งถาม
- (4) ลี หรือ ลิขิต คือ หนึ่งให้เอาจิตคิดลิขิตข้อสุขุมความ

3. ตัวอย่างข้อสอบกฎหมายแบบอัตนัย

ลักษณะคำถาม มี 2 ประเภท

ประเภทความจำและความเข้าใจ

ประเภทอุททาหรณ์ หรือ ปัญญาตุ๊กตา

3.1 คำถามประเภทความจำและความเข้าใจนั้น ประสงค์ให้นักศึกษาอธิบายอย่างละเอียดในปัญหาที่ถาม เช่น

ถามว่าประกันภัย คืออะไร หลักเกณฑ์ของการเกิดสัญญาประกันภัยมีอะไรบ้างให้อธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ราคามูลประกันภัยในการประกันภัยในการรับขนคืออะไร และคิดคำนวณจากอะไรบ้าง

ให้อธิบายความหมายของคำว่า “การประกันภัยความรับผิดชอบ” หรือ “การประกันภัยค่าจุน” และยกตัวอย่างประกอบด้วย

“ประกันวินาศภัย” กับ “ประกันชีวิต” แตกต่างกันอย่างไร

การตอบคำถามประเภทนี้ ในเบื้องต้นต้องยกหลักกฎหมายในเรื่องนั้นๆ ก่อนว่า ในเรื่องนั้นมีหลักกฎหมายบัญญัติไว้อย่างไร จากนั้นก็อธิบายถ้อยคำของกฎหมายโดยอธิบายอย่างละเอียด พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

ส่วนคำถามประเภทถามความแตกต่างเกี่ยวกับหลักกฎหมายนั้น วิธีการตอบ คือยกหลักกฎหมายของแต่ละเรื่องวางไว้ก่อน จากนั้นอธิบายอย่างละเอียด โดยเน้นถึงความแตกต่างระหว่างหลักกฎหมายทั้งสองนั้น พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

3.2 การตอบคำถามประเภทอุทธรณ์ หรือปัญหาตุ๊กตา

การตอบคำถามประเภทนี้ ปกติจะประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 4.1 กำหนดประเด็นคำถาม
- 4.2 หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 4.3 การวินิจฉัย(ปรับหลักกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง)
- 4.4 สรุป

การตอบข้อสอบแบบอัตนัย นั้น ประการแรกต้องอ่านคำถามอย่างละเอียดรอบคอบพิจารณาว่าคำถามนั้นมีกี่ประเด็นที่จะต้องตอบ หากกำหนดประเด็นคำถามไม่ครบก็จะทำให้ตอบไม่ครบทุกประเด็น ประเด็นใดที่นักศึกษาไม่ได้ตอบก็จะไม่ได้คะแนนในประเด็นส่วนนั้น

เมื่อกำหนดประเด็นคำถามได้แล้ว ก็เขียนตอบแต่ละประเด็นคำถามให้ครบทุกประเด็น โดยแต่ละประเด็นควรยกหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือปัญหาที่ถามไว้ก่อนว่า ในประเด็นเรื่องนั้นๆ มีหลักกฎหมายบัญญัติไว้อย่างไร สำหรับเลขมาตรากฎหมายถ้าไม่แน่ใจก็ไม่ควรใส่ลงไปควรเขียนเพียงว่า “หลักกฎหมายในเรื่องนี้มีว่า.....” ก็เป็นการเพียงพอแล้ว

ส่วนขั้นตอนการวินิจฉัยนั้น หมายถึง การปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับหลักกฎหมาย ในขั้นตอนนี้ควรพิจารณาว่าข้อเท็จจริงตามคำถามที่ให้มานั้น ปรับเข้ากับหลักกฎหมายที่ยกขึ้นไว้แล้วได้หรือไม่ หากไม่ได้เพราะไม่ต้องด้วยหลักกฎหมายนั้นอย่างไร ก็เขียนอธิบายเหตุผลไป

สำหรับขั้นตอนสรุป หมายความว่า เมื่อได้ยกข้อกฎหมายขึ้นปรับแก้ข้อเท็จจริงตามคำถามนั้นแล้วมีผลในทางกฎหมายอย่างไร เช่น ต้องรับผิดหรือไม่ เพียงใด ขั้นตอนสรุปนี้มีความสำคัญมาก เพราะเป็นส่วนที่ผู้ตรวจข้อสอบจะทราบได้ว่า คำตอบของนักศึกษาจะลงเอยในรูปแบบใด และตอบครบทุกประเด็นคำถามหรือไม่

4. ตัวอย่างคำถามและแนวคำตอบ

4.1 คำถาม สัญญาประกันภัยคืออะไร ลักษณะสำคัญของสัญญาประกันภัยมีอะไรบ้างจงอธิบาย

แนวคำตอบข้อ 4.1 สัญญาประกันภัย คือ สัญญาซึ่งบุคคลหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้นหรือ ในเหตุอย่างอื่นในอนาคตตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา และในการที่บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย

สัญญาประกันภัยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้
2. เป็นสัญญาซึ่งมีเงื่อนไขแห่งการใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในอนาคตอันเป็นวินาศภัย หรือเหตุอย่างอื่นในอนาคตตามที่ระบุไว้ในสัญญา
3. เป็นสัญญาที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งตกลงจะใช้เบี้ยประกันภัยให้แก่คู่สัญญา

สรุปสัญญาประกันภัยมีลักษณะเป็นสัญญาต่างตอบแทน กล่าวคือ คู่สัญญาต่างเป็นเจ้าของลูกหนี้ตอบแทนกัน โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งรับเสี่ยงภัยซึ่งอาจต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ และคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งต้องส่งเบี้ยประกันภัย

(ป.พ.พ.มาตรา 861)

4.2 คำถาม ส่วนได้เสียในกรณีประกันวินาศภัยคืออะไร มีลักษณะสำคัญอะไรบ้าง จงอธิบายและยกตัวอย่างประกอบพอเป็นสังเขป

แนวคำตอบข้อ 4.2 ส่วนได้เสียในกรณีประกันวินาศภัย คือ ความสัมพันธ์ที่ผู้เอาประกันวินาศภัยมีอยู่ต่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัย ซึ่งถ้ามีวินาศภัยเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินนั้นย่อมมีผลกระทบกระเทือนเสียหายถึงผู้เอาประกันวินาศภัยด้วย

วินาศภัย หมายถึง ความเสียหายใดๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้

ตัวอย่าง นายโชคเช่าซื้อรถยนต์มาจากนายชัย นายโชคยอมนำรถยนต์คันนั้นไปประกันวินาศภัยไว้กับบริษัทประกันภัยได้ เพราะนายโชคผู้เช่าซื้อจะมีสิทธิที่จะยึดถือและใช้ประโยชน์ตลอดจนต้องรับผิดชอบสูญหายหรือบุบสลายอย่างใดอันเกิดแต่รถยนต์ที่นายโชคเช่าซื้อมาจากนายชัย และเมื่อใช้เงินครบถ้วนตามสัญญาเช่าซื้อแล้วรถยนต์คันนั้นย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่นายโชค นายโชคจึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในรถยนต์ที่เช่าซื้อมาจากนายชัยมีสิทธิเอาประกันวินาศภัยรถยนต์คันนั้นไว้กับบริษัทประกันภัยได้

(ป.พ.พ.มาตรา 863, 869)

4.3 คำถาม นายแก่นทำสัญญาเอาประกันอัคคีภัยบ้านและทรัพย์สินในบ้านของตนราคาห้าล้านบาทไว้กับบริษัทประกันภัยเอ ในวงเงิน 1 ล้านบาท ต่อมาอีก 7 วัน นายแก่นได้ทำสัญญาเอาประกันอัคคีภัยบ้านและทรัพย์สินในบ้านดังกล่าวไว้กับบริษัทประกันภัยบีและบริษัทประกันภัยดีอีกบริษัทละสองล้านบาท ต่อมาภายในอายุสัญญาประกันภัยที่นายแก่นทำไว้กับบริษัทประกันภัยทั้งสามบริษัทดังกล่าวได้เกิดเหตุไฟไหม้บ้านและทรัพย์สินภายในบ้านที่เอาประกันอัคคีภัยไว้วันนั้นเสียหายทั้งหมด ดังนั้นนายแก่นซึ่งเป็นผู้เอาประกันภัยและเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันอัคคีภัยนั้นจะมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัยทั้งสามได้เพียงไร เพราะเหตุไร

แนวคำตอบข้อ 4.3 ตามปัญหาเป็นเรื่องผู้เอาประกันภัยทำสัญญาประกันภัยหลายรายในทรัพย์สินเดียวกัน ซึ่งหลักกฎหมายในเรื่องนี้มีว่า ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองรายหรือกว่านั้นพร้อมกันเพื่อความวินาศภัยอันเดียวกัน และจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยรวมกันทั้งหมดนั้นท่วมจำนวนที่วินาศจริง ผู้รับประโยชน์

ชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพียงเสมอจำนวนวินาศภัยจริงเท่านั้น ผู้รับประกันภัยแต่ละคนต้องใช้เงินจำนวนวินาศภัยแบ่งตามส่วนมากน้อยที่ตนรับประกันภัยไว้

สัญญาประกันภัยทั้งหลาย ถ้าลงวันเดียวกันให้ถือว่าได้ทำพร้อมกัน

ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองรายหรือกว่านั้นสืบเนื่องเป็นลำดับกัน ผู้รับประกันภัยคนแรกจะต้องรับผิดชอบเพื่อความวินาศภัยก่อน ถ้าและจำนวนเงินซึ่งผู้รับประกันภัยคนแรกได้ใช้นั้นยังไม่คุ้มจำนวนวินาศภัย ผู้รับประกันภัยคนถัดไปก็ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ยังขาดอยู่นั้นต่อๆ กันไปจนกว่าจะคุ้มวินาศ

ผู้รับประกันภัยจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง

ตามปัญหา นายแก่นำบ้านและทรัพย์สินในบ้านอันเป็นทรัพย์สินสิ่งเดียวกันทำสัญญาประกันอัคคีภัยไว้กับบริษัทประกันภัยกว่าสองราย เพื่อประกันความวินาศภัยอันเดียวกันและจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยรวมกันทั้งหมดท่วมจำนวนที่วินาศ ดังนั้น เมื่อพิจารณาตามหลักฐานกฎหมายดังกล่าวแล้ว ความรับผิดชอบของบริษัทประกันทั้งสามแต่ละบริษัทก็ต้องรับผิดชอบเฉลี่ยความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนี้

บริษัทเอ ทำสัญญาประกันอัคคีภัยฉบับแรกไว้ 1 ล้านบาท เป็นผู้รับประกันภัยคนแรกต้องรับผิดชอบ 1 ล้านบาท ซึ่งยังไม่คุ้มจำนวนวินาศภัย ดังนั้นบริษัทบีและบริษัทซี ซึ่งต่างเป็นผู้รับประกันอัคคีภัยเป็นรายต่อมาจึงต้องรับผิดชอบจำนวนวินาศภัยที่ขาดอยู่อีก 4 ล้านบาท แต่โดยที่บริษัทบีและบริษัทซีได้ทำสัญญาประกันอัคคีภัยกับนายแก่นำโดยลงวันเดียวกัน ซึ่งตามกฎหมายให้ถือว่าบริษัททั้งสองนี้ได้ทำสัญญาประกันภัยพร้อมกัน ดังนั้นบริษัทบีและบริษัทซีจึงต้องรับผิดชอบตามส่วนที่ตนได้รับประกันภัยไว้ คือ ต้องรับผิดชอบบริษัทละสองล้านบาท อันทำให้คุ้มกับจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง

สรุป บริษัทเอต้องรับผิดชอบหนึ่งล้านบาท บริษัทบีและบริษัทซีต้องรับผิดชอบบริษัทละสองล้านบาท (ป.พ.พ.มาตรา 870, 877)

4.4 คำถาม นายไก่อัปภยนต์ของตนชนกับภยนต์ของนายไข่ ซึ่งเอาประกันภัยไว้กับบริษัทประกันภัยในวงเงินหนึ่งแสนบาท ภยนต์ของนายไข่ที่ถูกชนเสียหายต้องซ่อมแซมค่าซ่อมเป็นจำนวนเงินหนึ่งแสนสองหมื่นบาท บริษัทประกันภัยได้ชำระค่าซ่อมตามสัญญาประกันภัยแล้ว ต่อมานายไข่ได้เรียกให้นายไก่อัปภยนต์เสียหายจำนวนหนึ่งแสนสองหมื่นบาทให้แก่นายไข่อีก นายไก่อัปภยนต์ได้แจ้งว่าบริษัทประกันภัยยังไม่ชำระค่าซ่อมแซมภยนต์ของนายไข่จึงชำระเงินหนึ่งแสนสองหมื่นบาทให้นายไข่ ซึ่งนายไข่ก็รับไว้ ดังนั้นต่อมาบริษัทประกันภัยจะเรียกร้องให้นายไก่อัปภยนต์เงินจำนวนหนึ่งแสนบาทแก่บริษัทประกันภัยโดยอ้างว่าได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่นายไข่ไปแล้วหรือไม่ และนายไก่อัปภยนต์จะปฏิเสธไม่ใช้เงินจำนวนหนึ่งแสนบาทให้แก่บริษัทประกันภัยได้หรือไม่

แนวคำตอบข้อ 4.4 กรณีตามคำถามเป็นเรื่องประกันภัยที่ความวินาศภัยเกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอก ซึ่งหลักกฎหมายในเรื่องนี้มีว่าถ้าความวินาศภัยได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอก ผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใดผู้รับประกันภัยย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัย และของผู้รับประกันภัยซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกเพียงนั้น

ถ้าผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแต่เพียงบางส่วน ห้ามมิให้ผู้รับประกันภัยนั้นใช้สิทธิของตนให้เสื่อมเสียสิทธิของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ ในการที่เขาจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลภายนอกเพื่อเศษแห่งจำนวนวินาศภัยนั้น

ตามคำถาม เมื่อบริษัทประกันภัยชำระค่าซ่อมแซมรถยนต์ของนายไข่จำนวนหนึ่งแสนบาทแล้ว บริษัทประกันภัยก็เข้ารับช่วงสิทธิของนายไข่ที่มีต่อนายไก่ด้วยอำนาจของกฎหมายที่กล่าวแล้วข้างต้น บริษัทประกันภัยชอบที่จะใช้สิทธิที่นายไข่มีอยู่ต่อนายไก่ผู้ทำละเมิดหรือทำให้เกิดวินาศภัยขึ้นได้ในนามของบริษัทประกันภัยเรียกให้นายไก่ชำระเงินจำนวนหนึ่งแสนบาทแก่บริษัทได้โดยตรง นายไก่จะอ้างหรือโต้แย้งว่าจนได้ชำระหนี้ให้แก่นายไข่แล้วไม่ได้ เพราะเมื่อบริษัทประกันภัยได้ชำระค่าซ่อมแซมรถยนต์ของนายไข่ไปจำนวนหนึ่งแสนบาทแล้ว นายไข่คงมีสิทธิเรียกให้นายไก่ชำระเงินแก่ตนเพียงสองหมื่นบาท อันเป็นค่าสินไหมทดแทนที่เป็นเศษแห่งจำนวนวินาศเท่า่นั้น

ปรัชญา

คำว่า “ปรัชญา” นี้ พอลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงษ์ประพันธ์ ได้ทรงเป็นผู้บัญญัติขึ้น โดยมีที่มาจากรากศัพท์ในภาษาสันสกฤตว่า “ปรัชญา” ซึ่งแปลว่า “ความปรารถนาหรือความรอบรู้” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” ซึ่งก็มีรากศัพท์จากคำในภาษากรีกโบราณ คือ Philosophia (Philos + Sophia) “Philo” แปลว่า รัก และ “Sophia” แปลว่าความฉลาดเมื่อแปลรวมความคงได้คำว่า “การรักและมั่นในความฉลาดและวิชาการ” หรืออาจแปลว่าการรักปัญญาความรู้หรือการรักแสวงหาปัญญาความรู้ โดยเรียกผู้รักในการแสวงหาปัญญาความรู้ว่า “ปรัชญาเมธี”

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ปรัชญา หมายถึง การรัก การแสวงหาความรู้หรือสัจธรรม

การอภิปราย (Discussion) การโต้เถียงกัน (Argument) การโต้ว่าที่เป็นวิธีการก่อให้เกิดปรัชญา เพราะเมื่อมีการพูดถึงสิ่งต่างๆ ก็จะก่อให้เกิดการตั้งคำถามและการวิพากษ์วิจารณ์จึงอาจกล่าวได้ว่าจะต้องมีคน 2 คนเป็นนักปรัชญาร่วมกันค้นหาสิ่งที่เรียกว่าความจริง

สำหรับในแง่ของความเป็นศาสตร์อาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาเป็นวิชาความรู้แขนงแรกๆ ของโลกซึ่งมีความเชื่อว่าจะเกิดขึ้นจากราชาพระเวทของอินเดียเมื่อกว่า 1,000 ปีมาแล้ว แต่บางผู้รู้บางคนก็ว่าปรัชญากำเนิดขึ้นโดยเมธีกรีกชื่อธาลีส (Thales) เมื่อ 2,600 ปีก่อน

ปรัชญาแบ่งออกเป็น 2 สาขาใหญ่ๆ คือ

1. ปรัชญาบริสุทธิ์ (Pure Philosophy)
2. ปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy)

ปรัชญาบริสุทธิ์แบ่งออกเป็น 5 สาขา ดังนี้

1. อภิปรัชญา (Metaphysics) มุ่งศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสัจธรรมของโลกหรือสิ่งซึ่งดำรงอย่างแท้จริงในโลกหรือจักรวาล เป็นเรื่องการค้นคว้าหาสมมูลฐานของโลกและสภาวะทั้งหลายนอกเหนือจากการสัมผัสได้จากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ โดยตั้งศรัทธาเชื่อว่ามีสิ่งแท้จริงอยู่เหนือโลกและปรากฏการณ์ธรรมชาติ
2. ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นปรัชญาที่มุ่งหาคำจำกัดความของความรู้ว่าคืออะไร (what is knowledge) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยวิธีค้นหาคำตอบปัญหาต่างๆ ในทางปรัชญา
3. ตรรกวิทยา (Logic) ศึกษาถึงกฎเกณฑ์ในการใช้เหตุผลโต้แย้ง
4. จริยศาสตร์ (Ethics) มุ่งศึกษาปัญหาในทางศีลธรรมและคุณค่าต่างๆ ของความประพฤติด้วยการพิจารณาปัญหาว่าด้วยความดีคืออะไร มีสิ่งใดเป็นมาตรฐานในการวัด
5. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความงาม คุณค่าของความงามสิ่งซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานของความงาม

ส่วนปรัชญาประยุกต์ (Applied Philosophy) นั้น เป็นการนำเอาแบบความคิดและวิธีการทางปรัชญาบริสุทธิ์ไปใช้กับศาสตร์ต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดปรัชญาเฉพาะในแต่ละสาขา เช่น

- ปรัชญากฎหมาย
- ปรัชญาการเมือง
- ปรัชญาการศึกษา
- ฯลฯ

Bertrand Russell -1872-1970 กล่าวว่าปรัชญาเป็นเรื่องที่อยู่ระหว่างวิทยาศาสตร์และเทววิทยา ซึ่งหมายความว่า ปรัชญาในบางแง่มีลักษณะแน่นอนตายตัว บางแง่มีลักษณะเป็นเรื่องที่ไม่สามารถตกลงกันได้ แม้จะผ่านการถกเถียงมานานนับพันปี เช่นข้อถกเถียงเรื่องจิตเป็นผู้อำเนิตวัตถุหรือวัตถุเป็นตัวกำหนดจิต

1. ลักษณะสำคัญของปรัชญา คือ พยายามถามและตอบปัญหาจนถึงที่สุดเท่าที่เหตุผลของมนุษย์จะนำไปใช้

2. เปลโตเห็นว่าการหาความรู้โดยการออกไปสนทนากับบุคคลต่างๆ นั้น ไม่ทำให้ได้ความรู้ที่แท้จริง และเป็นระบบ ส่วนมากมักหาคำตอบไม่ได้ ทำให้เสียเวลาเปล่า

3. เปลโต เห็นว่า ปรัชญานั้นจะต้องแสวงหากันด้วยการคิดไตร่ตรองด้วยความอุตสาหะมิใช่คิดเอาเอง โดยเขาวัวปัญญาอย่างกะทันหัน เปลโตจึงไม่ใช้วิธีการหาความรู้อย่างโสเกรตีสแต่คิดไตร่ตรองแล้วถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นบทสนทนา

4. ตามหลักของโสเกรตีส การที่คนเรารู้ว่าตนยังไม่รู้อะไรก็เป็นความรู้อย่างหนึ่งและความรู้ว่าตนไม่รู้นี้เป็นความรู้สำคัญเพราะเท่ากับคนเรารู้จักพิจารณา หรือประเมินตนเองอย่างไม่หลงผิด

5. งานเขียนในทางปรัชญาแรกๆ มีลักษณะเป็นการมุ่งหาคำนิยามของคำสำคัญทางจริยธรรม เช่น ความพอประมาณหรือความพอดี และ ความกล้าหาญเพื่อคืออะไร ปัญหาคืออะไร เป็นต้น

โสเกรตีสต้องการคำนิยามตายตัวที่ไม่สามารถแย้งได้เลย เพื่อใช้คำนิยามดังกล่าวเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำว่า การกระทำอย่างใดพอประมาณ หรือกล้าหาญ อย่างใดไม่ใช่ ทั้งนี้เพื่อเป็นมาตรฐานสำหรับคนเราจะให้ยึดถือเพื่อปฏิบัติตนต่อไป

ปรัชญากับศาสนา

1. ปรัชญา คืออะไรนั้น ตอบไม่ได้ เพราะเนื้อหาไม่แน่นอน ทั้งนี้แล้วแต่ความสนใจของนักปรัชญาแต่ละยุคแต่ละสมัยว่าสนใจในปัญหาอะไร และปัญหานั้นยังไม่สังกัดอยู่ในขอบข่ายของวิชาใดวิชาหนึ่ง ที่มีข้อเท็จจริงตอบปัญหานั้นได้อย่างพอใจ

2. แต่พอจะสังเกตได้ว่า เนื้อหาของปรัชญาจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

2.1 เป็นปัญหาที่ยังข้อยุติไม่ได้

2.2 ตอบได้หลายคำตอบ ซึ่งแต่ละคำตอบต่างก็มีเหตุผล

3. การศึกษาปรัชญาจึงควรมีเป้าหมาย 3 ประการ คือ

3.1 เพื่อรู้จักมองเป็นปัญหาซึ่งคนทั่วไปมองไม่เห็น

3.2 เพื่อรู้จักมองหาคำตอบทุกคำตอบที่เป็นไปได้

3.3 เพื่อรู้จักเก็บส่วนดีจากทุกคำตอบเป็นหลักปฏิบัติ

ปรัชญาอาจจะถามปัญหาอะไรก็ได้ที่เราไม่อาจจะหาข้อเท็จจริงมาตอบให้เป็นที่น่าพอใจแก่นักวิชาการ โดยทั่วไปที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นได้

นักปรัชญาในสมัยเดียวกันจะถามปัญหาคล้ายๆ กันเป็นส่วนมาก แต่คำตอบจะต่างกันตามสำนักและลัทธิศาสนา

ปรัชญาลัทธิใดหากไม่มีคำสอนเรื่องโลกหน้าก็เป็นลัทธิประเภทสสารนิยม (Materialism) ถ้ามีคำสอนเรื่องโลกหน้าก็เป็นลัทธิประเภทศาสนา (Religion)

ปรัชญาบริสุทธิ์อาจแบ่งเป็นยุคได้ดังนี้

1. ปรัชญาแบบดึกดำบรรพ์

พอใจกับคำตอบว่าด้วยธรรมชาติรวมทั้งเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น เป็นไปได้ด้วยฤทธิ์อำนาจลึกลับในธรรมชาติ ซึ่งไม่เข้าใจชัดเจนนักว่าเป็นอะไร แต่ก็ทำให้มีที่พึ่งทางใจได้ดีกว่าไม่มีที่พึ่ง

2. ปรัชญาแบบโบราณ เห็นว่า โลกมีกฎเกณฑ์ในตัวของมันเอง มนุษย์ควรรู้จักกฎเกณฑ์เพื่อแสวงหาความสุขในโลกนี้ มีการสร้างวัด สร้างโรงละครใหญ่โต

3. ปรัชญาแบบยุคกลาง เชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์แต่ไม่อาจที่จะให้ความสุขที่เที่ยงแท้แก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงทุ่มเทพยายามทุกอย่างเพื่อเตรียมไปสู่โลกหน้า

4. ปรัชญาแบบสมัยใหม่ เชื่อว่าโลกมีกฎเกณฑ์ และการรู้จักกฎเกณฑ์ของโลกจะทำให้โลกนี้เป็นสวรรค์สำหรับมนุษย์ทุกคน มีการผลักดัน การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ให้บรรลุเป้าหมาย โดยหวังว่าวิทยาศาสตร์จะแก้ปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ได้ โลกนี้น่าจะเป็นสวรรค์ได้โดยไม่ต้องหวังพึ่งโลกหน้า

5. ปรัชญาแบบปัจจุบัน เห็นว่าปรัชญาแบบดึกดำบรรพ์ (ไสยศาสตร์) แบบโบราณ (การใช้การหาความสุขในโลกนี้เฉพาะตัว) แบบยุคกลาง (ศาสนานิยมหรือความคลั่งไคล้เฉพาะศาสนาของตน) แบบสมัยใหม่ที่มีการใช้อุปกรณ์การรบในสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง ทำให้คนล้มตายบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก ทำให้เห็นว่าการใช้วิทยาศาสตร์เพื่อรับใช้มนุษย์ในขอบข่ายของศีลธรรมและศาสนาซึ่งจะต้องอาศัยความสำนึกร่วมของมนุษยชาติ

กฎหมายคืออะไรในแง่ของนิติปรัชญา

ปัญหาว่ากฎหมายคืออะไร รัฐมีความชอบธรรมอย่างไรในการออกกฎหมาย และอำนาจบัญญัติกฎหมายมีขอบเขตจำกัดเพียงใด เป็นปัญหาทางนิติปรัชญา ที่มีการอภิปรายกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน

นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่แต่ก่อนมาจนถึงปัจจุบันส่วนมากจะคิดถึงคำสอนของอาจารย์ผู้สอนว่า “กฎหมายคือคำสั่งของรัฐอธิปัตย์ เมื่อไม่ปฏิบัติตามย่อมต้องโทษ” ซึ่งก็จะมีคำถามต่อไปว่า “รัฐอธิปัตย์คือใคร” ก็จะได้คำตอบว่ารัฐอธิปัตย์ คือ “ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง” ผลของคำตอบนี้กฎหมายก็จะกลายเป็น “สิ่งที่ผู้มีอำนาจสั่ง” จะสั่งอย่างไรตามอำเภอใจ อยากรักก็เป็นกฎหมายทั้งสิ้น ดังนั้นถ้าเรายอมรับคำตอบว่า

กฎหมายคำสั่งของรัฐธรรมนูญแล้วหลักนิติธรรม (THE RULE OF LAW) คือ การปกครองของกฎหมาย ก็จะมีหมายความว่า การปกครองของผู้มีอำนาจ เมื่อเป็นเช่นนี้คำกล่าวที่ว่ากฎหมายเป็นที่พึงของประชาชนก็ดี หรือ “กฎหมายเป็นใหญ่” ก็จะเป็นคำกล่าวที่ไร้ความหมายไป จึงต้องกลับมาถามกันอีกกว่าที่ว่า “กฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐธรรมนูญ” นั้น ถูกต้องจริงหรือ

สำนักกฎหมายบ้านเมือง

“กฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐธรรมนูญ” เป็นคำสอนของสำนักความคิดทางกฎหมายที่เรียกว่า “สำนักกฎหมายบ้านเมือง” (LEGAL POSITIVISM) บุคคลสำคัญของสำนักนี้คือ JOHN AUSTIN (ค.ศ. 1770-1859)

คำสอนของสำนักกฎหมายบ้านเมืองที่ว่า “กฎหมายเป็นคำสั่งของรัฐธรรมนูญ” ก่อให้เกิดผล 4 ประการ ดังนี้

1. ยกย่องว่า “รัฐ” เป็นอำนาจสูงสุด ไม่อยู่ใต้กฎเกณฑ์ใดๆ ทั้งสิ้น
2. เมื่อกฎหมายเป็นเรื่องของคำสั่งที่ “ผู้มีอำนาจเหนือ” สามารถบังคับผู้อยู่ใต้อำนาจให้ “จำใจ” ที่จะต้องปฏิบัติตามเจตจำนงของผู้มีอำนาจ แทนที่จะเป็นเรื่องของความถูกต้อง-ผิด ความชอบธรรมไม่ชอบธรรม ความยุติธรรมกับความไม่ยุติธรรม
3. เมื่อเป็นเรื่องของอำนาจแล้ว ผู้สั่งจะสั่งอย่างไรก็ได้ กฎหมายจึงมาจากเจตจำนง (WILL) ของมนุษย์ของผู้ทรงอำนาจอธิปไตยหรือไม่ ถ้ามาจากการตัดสินใจขององค์อธิปัตย์แล้ว กฎเกณฑ์นั้นก็จะเป็นกฎหมาย เนื้อความของกฎหมายจะดีชั่วอย่างไร ไม่ใช่เรื่องที่นักนิติศาสตร์จะก้าวล่วงไปพิจารณา
4. ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากและเป็นคนละเรื่องกับกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมเราจึงมักได้ยินนักกฎหมายพูดว่า “นี่เป็นความยุติธรรมตามกฎหมาย” ซึ่งมีความหมายโดยปริยายว่าความยุติธรรมตามกฎหมายนั้นอาจไม่เป็นธรรมก็ได้

ผลสรุปดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายนานัปการ ทำให้ให้นักกฎหมายไม่พยายามอย่างสุดความสามารถในการแสวงหาความเป็นธรรม เพราะเห็นว่ากฎหมายกับความยุติธรรมเป็นคนละเรื่องเมื่อมีการประทุษร้ายต่อกฎหมายสูงสุดของบ้านเมือง (คือการปฏิบัติรัฐประหาร) นักกฎหมายที่เชื่อในคำสอนเช่นนี้ก็จะไม่มีความละอายที่จะเข้าร่วมมือ และพร้อมที่จะรับใช้ผู้ที่ทำการประทุษร้ายกฎหมายสูงสุดนั้น

ความคิดแบบกฎหมายบ้านเมือง (LEGAL POSITIVISM) นี้เป็นความคิดที่มีผู้นิยมแพร่หลายเฉพาะในประเทศตะวันตกมาก่อน เมื่ออิทธิพลของชนชาติตะวันตกครอบงำไปทั่วโลก ความคิดของสำนักนี้ก็แผ่เข้าครอบงำในประเทศต่างๆ เอเชียด้วย

แต่เดิมนวัฒนธรรมจีน อินเดียและของไทย ไม่เคยแยกเรื่องธรรมะและกฎหมายออกจากกันโดยเด็ดขาด และไม่เคยให้เกียรติแก่อำนาจของมนุษย์ถึงขนาดยกย่องว่าเป็นอำนาจสูงสุด ไม่อยู่ภายใต้อาณัติของกฎเกณฑ์ใดๆ

สำนักธรรมนิยม (NATURAL LAW SCHOOL)

สำนักธรรมนิยมหรือสำนักกฎหมายธรรมชาติ ซีเซโร (CICERO 106-43.) นักนิติศาสตร์ของโรมัน อธิบายความคิดกฎหมายธรรมชาติไว้ดังนี้

“กฎหมายที่แท้จริง คือ เหตุผลที่ถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ แผ่ซ่านไปในทุกสิ่งทุกอย่างสม่ำเสมอ เป็นนิรันดร์ ก่อให้เกิดหน้าที่ที่จะต้องทำโดยคำสั่ง หรือห้ามมิให้กระทำความชั่วโดยข้อห้ามเป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องไม่บัญญัติกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายนี้ เราไม่อาจยกเลิกหรือทำให้กฎหมายนี้เสื่อมทรามลงได้ อันที่จริงแล้ว ไม่ว่าวุฒิสภาหรือประชาชนก็ไม่มีอำนาจที่จะปลดปล่อยเราให้พ้นจากกฎหมายนี้ และเราไม่จำเป็นต้องฟังบุคคลอื่น หรือสิ่งอื่นใดนอกจากตัวเราเองที่จะเป็นผู้แสดงออกว่ากฎหมายนั้นเป็นอย่างใด หรือตีความว่ากฎหมายนั้นมีความหมายว่าอย่างไรกฎหมายนี้จะไม่เป็นอย่างหนึ่งที่กรุงโรม และเป็นอีกอย่างหนึ่งที่กรุงเอเธนส์ เป็นอย่างหนึ่งในสมัยนี้ แต่เป็นอีกอย่างหนึ่งในสมัยต่อมา แต่จะยังเป็นกฎหมายอันหนึ่งอันเดียวซึ่งนิรันดร์ไม่เปลี่ยนแปลงและผูกพันบังคับทุกชาติ ทุกภาษา ทุกยุค ทุกสมัย”

หลักการบางประการของความคิดสำนักนี้ มีดังนี้

1. โลกหรือจักรวาลเป็นสิ่งที่มิระบบระเบียบทางศีลธรรม ไม่ใช่สิ่งที่มิระบบระเบียบทางกายภาพล้วนๆ ตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ทางธรรมชาติเท่านั้น
2. ระบบระเบียบที่เรียกว่า “กฎหมายธรรมชาติ” มีอยู่โดยภววิสัยของมัน ไม่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงหรืออำเภอใจของมนุษย์ ระบบระเบียบนี้มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ด้วยเหตุผลและสติปัญญา เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลอยู่ในจิตใจที่ทำให้รู้ผิดชอบชั่วดีอยู่แล้วจึงสามารถเข้าถึงได้ด้วยเหตุผลและสติปัญญา
3. ธรรมชาติของมนุษย์ สามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้ จึงย่อมรู้กฎหมายธรรมชาติได้ ถ้าใช้สติปัญญาค้นหาโดยถูกต้อง
4. กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เราใช้อยู่ในสังคมมนุษย์รวมทั้งกฎหมายบ้านเมือง มีต้นตอมาจากเหตุผลของมนุษย์และเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายธรรมชาติ
5. ธรรมะ ความยุติธรรม และศีลธรรม จึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกฎหมายบ้านเมืองหน้าที่สำคัญของวิชานิติศาสตร์โดยเฉพาะวิชานิติปรัชญา คือ การค้นคว้าให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์เหล่านั้น

สำนักประวัติศาสตร์ (HISTORICAL SCHOOL)

สำนักนี้สอนว่า กฎหมายเกิดจากจิตวิญญาณของประชาชาติ หมายถึงความรู้สึกชอบชั่วดีที่มีอยู่ในชนชาติใดชนชาติหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ดั้งเดิมเริ่มต้นของชนชาติและวิวัฒนาการไปตามกาลเวลาได้รับการปรุงแต่งและวิวัฒนาการจากข้อเท็จจริงต่างๆ ในทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ แต่ละชนชาติ จึงมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีทัศนคติต่อความสัมพันธ์ประเภทต่างๆ ของสังคมแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละชาติ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเหล่านี้จะปรากฏออกมาในรูปศีลธรรมและจารีตประเพณีต่อมาเมื่อสังคมเจริญขึ้นกฎเกณฑ์ความประพฤติในรูปจารีตประเพณีที่ปรากฏในสถาบันสังคมต่างๆ เช่น ครอบครัว จะถูกปรับปรุงแต่งให้สลับซับซ้อนจนกลายเป็นหลักกฎหมายในวิชานิติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้กฎหมายของแต่ละชาติจึงแตกต่างกันไม่สามารถที่จะเอากฎหมายประเทศหนึ่งมาใช้เป็นกฎหมายของประเทศอีกประเภทหนึ่งได้ ด้วยเหตุนี้การจัดทำประมวลกฎหมาย

ที่ดีจะต้องเป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ให้หยั่งถึงจิตวิญญาณของประชาชาติและหลักนิติศาสตร์ที่พัฒนาต่อเนื่องจากจิตใจความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในชาตินั้น แล้วนำเอาความรู้ที่ศึกษาทั้งสองส่วนมาผสมผสานเรียบเรียงออกมาอย่างเป็นระบบระเบียบ จนเป็นกฎหมายที่เรียกว่าประมวลกฎหมายจึงจะได้กฎหมายที่สอดคล้องกับจิตวิญญาณของประชาชาติอย่างแท้จริง

สำนักความคิดกฎหมายทางสังคมศึกษา (THE SOCIOLOGICAL SCHOOL OF LAW)

ตามความคิดของ MONTESQUIEU กฎหมายมิใช่คำสั่งของรัฐอธิปัตย์ แต่กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นในสังคมของมนุษย์ กฎหมายจึงเป็นไปตามเหตุผลของเรื่อง (NATURE OF THING) หรือลักษณะของเรื่องนั้นๆ เอง

นักคิดของสำนักคิดนี้บางท่านเห็นว่า กฎหมายจะต้องถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงมีบทบาทช่วยก่อให้เกิดวิวัฒนาการในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษยชาติ โดยปกป้องรักษาคุณค่าที่มีอยู่แต่ดั้งเดิม คือนำเอาจารีตประเพณีเหล่านั้นมารักษาในรูปแบบของกฎหมาย ประเพณีหรือในรูปที่เอามาเขียนไว้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษรและสร้างคุณค่าใหม่ คือ กฎเกณฑ์ใหม่ที่สร้างขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น จารีตประเพณีของไทยแต่เดิมมีภรรยาได้หลายคน เมื่อมีประมวลกฎหมายใหม่กำหนดว่า “ต้องมีสามีภรรยาได้คนเดียว” จึงเป็นการเอาการสมรสที่มีสามีภรรยาเดียวของฝรั่งเข้ามาในประเทศไทย เป็นการสร้างคุณค่าใหม่

สำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism)

แนวความคิดนี้เป็นของสำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) โดยจอห์นออสติน (John Austin -1790-1859) ศาสตราจารย์วิชาธรรมศาสตร์ (Jurisprudence) คนแรกของมหาวิทยาลัยลอนดอนเป็นผู้เสนอว่า “กฎหมาย คือ คำสั่งของรัฐอธิปัตย์” (Laws are commands, issued by a ruler or sovereign) ตามแนวความคิดขั้นเมื่อเป็นกฎหมายแล้วทุกคนต้องปฏิบัติตามโดยมิต้องคำนึงว่ามีความยุติธรรมในกฎหมายหรือไม่

แนวความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมืองดังกล่าวข้างต้นเป็นที่พร้อมแพร่หลายในประเทศตะวันตกช่วงปลาย ค.ศ. ที่ 19 และมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อระบบกฎหมายของนานาประเทศทั่วโลก ซึ่งไทยก็รับอิทธิพลของแนวความคิดนี้ด้วยเช่นกัน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ประทานบทนิยามของ “กฎหมาย” ไว้ว่า “กตหมายนั่น คือ คำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองราชการแผ่นดินต่อราชการทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตามแล้วธรรมดาต้องโทษ” และพระองค์ได้ประทานคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความยุติธรรมว่า

“...เราต้องระวังอย่าคิดเอากตหมายไปปะปนกับความดีความชั่วถ้าความยุติธรรม กตหมายเป็นคำสั่งเป็นแบบที่เราต้องประพฤติตาม แต่กตหมายนั่นบางทีก็จะขัดได้ ถ้าไม่เป็นยุติธรรมก็ได้ ความคิดว่าอะไรดีอะไรชั่ว ถ้าอะไรเป็นยุติธรรมอะไรไม่ยุติธรรมมีป้อมที่จะเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น ความปรารถนาต่างๆ แต่กตหมายนั่นเกิดขึ้นได้แห่งเดียว คือ จากผู้ปกครองแผ่นดิน ถ้าผู้ที่ปกครองแผ่นดินอนุญาตเท่านั้น...”

สรุป จอห์น ออสติน ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของเจเรมี เบนธัม Jeremy Bentham 1748-1832 เห็นว่ากฎหมาย คือ คำสั่ง คำบังคับ (Command) ของรัฐอธิปัตย์ (Sovereign) ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ (Sanction) แก่นแท้ของกฎหมาย คือ เจตจำนง (Will) หรืออำนาจ (Power) กฎหมายระหว่างประเทศไม่ถือว่าเป็นกฎหมายเพราะขาดสภาพบังคับ

กฎหมายกับการตัดสินคดีความ (Adjudication) กฎหมายหรือกฎข้อบังคับซึ่งเป็นผลผลิตของระบบการเมือง (Political System) มีผลในทางจำกัดการกระทำของบุคคลในสังคมหรือข้อคิดให้บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการจราจรจำกัดให้คนขับรถทางด้านใดด้านหนึ่งของถนน ประมวลรัษฎากรกำหนดให้บุคคลผู้มีรายได้ต้องเสียภาษี กฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นกฎเกณฑ์ที่เอื้อต่อการดำเนินกิจการของรัฐ และต่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบในสังคม เมื่อมีผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น จึงต้องมีสภาพบังคับต่อผู้ไม่ปฏิบัติตามว่าจะได้รับผลอย่างไร ซึ่งในบางครั้งจะเกิดการถกเถียงกันว่าได้มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์เกิดขึ้นหรือไม่ จึงต้องมีกลไกหรือโครงสร้างการตัดสินคดีที่เป็นกลางไม่ลำเอียง กระทำหน้าที่โดยให้คนทั่วไปรู้สึกว่ายั่งยืนและรวดเร็วพอสมควรเพื่อที่จะไม่เกิดการตั้งข้อสงสัยว่ากฎเกณฑ์ที่ออกมาั้นมีความเหมาะสมหรือไม่ กลไกหรือโครงสร้างการตัดสินคดีที่เป็นกลางไม่ลำเอียงย่อมมีความสำคัญในสังคมที่พัฒนาแล้ว

ในระบบประชาธิปไตย การแก้ปัญหาความขัดแย้งจะเกิดขึ้นในระบบของศาล โครงสร้างทางตุลาการมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร หากประชาชนเชื่อมั่นต่อสถาบันตุลาการหรือศาลมีความเป็นกลางมากเท่าใด ก็จะไม่กระทำการในทางต่อต้านระบบเพราะเห็นว่าเป็นระบบที่มีกระบวนการภายในระบบที่ดีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

แต่ในระบบเผด็จการหรืออำนาจรวมจะพบว่าศาลไม่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร

ประเทศไทยในปัจจุบันควรเป็นอิสระของตุลาการหรือศาลได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญการดำรงตำแหน่งของผู้พิพากษาศาลนั้นตั้งอยู่บนหลักการแห่งวิชาชีพการกำหนดคุณสมบัติเข้มงวด และมีการสอบคัดเลือกที่มีประสิทธิภาพ การบรรจุแต่งตั้งเลื่อนขั้นและลงโทษผู้พิพากษาศาลต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการส่วนใหญ่ที่ผู้พิพากษาศาลเลือกตั้งให้ทำหน้าที่ดังกล่าว ส่วนความเป็นกลางนั้น หลักการแห่งวิชาชีพมีส่วนช่วยเสริมสร้างได้บ้าง แต่อาจไม่ได้ทั้งหมด

อย่างไรก็ดีมีบางช่วงระยะเวลาที่ฝ่ายบริหารเข้ามาใช้อำนาจตุลาการ เช่น เมื่อมีการรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญและคณะผู้ทำการรัฐประหารออกกฎหมายในรูปแบบของประกาศหรือคำสั่งต่างๆ ให้มีผลบังคับใช้ทันที เช่น อำนาจพิเศษเด็ดขาดของนายกรัฐมนตรี ตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502 เป็นต้น แม้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2560) ก็บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีใช้อำนาจพิเศษได้ ดังปรากฏในบทเฉพาะกาล มาตรา 44 ซึ่งสร้างความกว่ามาตรา 17 ดังกล่าวแล้ว

ในการตีความกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ที่เรียกว่า Judicial review นั้น ปัจจุบันประเทศไทยกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อควรปฏิบัติ 10 ประการ

1. เกิดเป็นคนจึงต้องทำ
2. ทำไม่จำเป็นต้องหัดทำ
3. หัดเป็นแล้ว ต้องทำเอง
4. ทำไม่คล่องต้องหัดทำ
5. คิดจะทำ ทำทันที
6. สมควรทำ รีบไปทำ
7. ยามยากจนยิ่งต้องทำ
8. ยามรวยยิ่ง ทำต่อไป
9. ทำไม่ดี รีบแก้ไข
10. ทำจนตาย ไม่ต้องทำ